

Agnieszka Szlachta

Uniwersytet Szczeciński

Krzysztof Flasiński

Uniwersytet Szczeciński

Nauczanie języka polskiego jako obcego uchodźców wojennych z Ukrainy w świetle badań ankietowych

Wprowadzenie

Rosyjska agresja zbrojna na Ukrainę spowodowała masową migrację uchodźców wojennych, przede wszystkim w obszarze Europy Środkowo-Wschodniej. Dane statystyczne polskiej administracji publicznej dotyczące łącznej liczby nadanych numerów PESEL i statusu cudzoziemca UKR w związku z konfliktem w Ukrainie w ujęciu ogólnokrajowym wskazują, że od 24 lutego do 31 grudnia 2022 roku w Polsce zarejestrowano 1 508 338 uchodźców z Ukrainy¹. To właśnie w Polsce przebywała w tym czasie największa liczba uchodźców przybyłych z Ukrainy w wyniku związanych z wojną ruchów migracyjnych.

Dzięki wprowadzonym regulacjom prawnym, w tym specjalnej ustawie z dnia 12 marca 2022 roku o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, polskie władze centralne i samorządowe zapewniły migrantom wieloaspektowe wsparcie, przede wszystkim w obszarach: legalizacji pobytu w Polsce, pomocy finansowej i pozafinansowej, dostępu do opieki zdrowotnej, opieki przedszkolnej i edukacji szkolnej, a także – rynku pracy². Duże znaczenie miały pomocowe działania organizacji pozarządowych i społeczna mobilizacja mieszkań-

¹ Liczba zarejestrowanych wniosków o nadanie statusu UKR w związku z konfliktem w Ukrainie na dzień 31 grudnia 2022 roku (OTWARTE DANE, *Zarejestrowane wnioski o nadanie statusu UKR w związku z konfliktem na Ukrainie. Stan na 03.01.2023 r.*, [online], 2023, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/2715,zarejestrowane-wnioski-o-nadanie-statusu-ukr/resource/44078/>, [dostęp: 02.03.2023]).

² WODZICKI M., HERBIK-PISZCZAKO E., PICHOLA I. i in., *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce. Wyzwania i potencjał integracji*, [online], 2022, Monitor Deloitte, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/pl/Documents/Reports/pl-Uchodzcy-z-Ukrainy-w-Polsce-Report.pdf>, [dostęp: 02.03.2023], s. 5.

ców kraju. W pomoc uchodźcom zaangażowała się większość polskiego społeczeństwa – 77% dorosłych Polaków, zaangażowanie to było jednak zmienne w czasie³.

Istotną trudnością w komunikacji okazała się bariera językowa, ponieważ znaczna część migrantów nie znała języka polskiego, jednak dzięki jego podobieństwu do języka ukraińskiego w wielu przypadkach potrafili oni przynajmniej częściowo zrozumieć wypowiedzi. W badaniach sondażowych, przeprowadzonych na przełomie kwietnia i maja 2022 roku, brak znajomości języka lub opanowanie jedynie podstawowego słownictwa deklarowała połowa przybyłych osób, kolejne 35% ankietowanych wskazało, że rozumie język polski, ale nie potrafi w nim mówić⁴. Wsparcie tłumaczy pomogło zaspokoić bieżące potrzeby uchodźców. Natomiast w sytuacji długotrwałego pobytu, wiążącego się z kontynuacją kształcenia czy podjęciem zatrudnienia, znajomość języka polskiego warunkowała sukces edukacyjny i zawodowy migrantów⁵. Pytani o to, jakie byłyby najważniejsze formy pomocy ułatwiającej pobyt w Polsce, wskazali przede wszystkim organizację kursów języka polskiego (48%)⁶.

1. Organizacja kursów języka polskiego dla uchodźców wojennych z Ukrainy

Nauczaniu języka polskiego jako obcego uchodźców wojennych z Ukrainy można przypisać zasadnicze cele społeczno-ekonomiczne. Znajomość języka kraju, w którym znalazły się osoby uciekające przed wojną, ma oczywiste znaczenie praktyczne, związane z komunikacją w codziennych sytuacjach życiowych, sprawnym podejmowaniem działań o charakterze administracyjnym i funkcjonowaniem w różnorodnych strukturach społecznych. Nabycie umiejętności porozumiewania się w języku polskim stanowi ważny czynnik wpływający na dobrostan człowieka z doświadczeniem migracyjnym, znajdującego się w przestrzeni w pewnym stopniu obcej językowo i kulturowo, a ponadto – w sytuacji uchodźstwa wojennego – wielokrotnie obciążonego stresem pourazowym i traumą wojenną⁷. Przyczynia się do integracji i inkluzji, przeciwdziałając wykluczeniu społecznemu, a także – wspiera szeroko po-

³ BASZCZAK Ł., KIEŁCZEWSKA A., KUKOŁOWICZ P. i in., *Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy*, [online], Polski Instytut Ekonomiczny, 2022, <https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/07/Pomoc-pol-spol-UKR-22.07.2022-D-1.pdf>, [dostęp: 2.03.2023], s. 4–6, 35–37.

⁴ IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce: znajomość polszczyzny, plany na przyszłość, nauka języka* [W:] S. Butko, M. Gębka-Wolak (red.), *Polsko-ukraińskie spotkania językowe*, Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2022, s. 218.

⁵ DŁUGOSZ P., KRYVACHUK L., IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Problemy ukraińskich uchodźców przebywających w Polsce* [online], Lublin, 2022, s. 19.

⁶ W dalszej kolejności respondenci wymienili pomoc w szybkim znalezieniu pracy: 44% oraz pomoc w dostępie do służby zdrowia: 40% (CHMIELEWSKA-KALIŃSKA I., DUDEK B., STRZELECKI P., *Sytuacja życiowa i ekonomiczna uchodźców z Ukrainy w Polsce. Raport z badania ankietowego zrealizowanego przez OO NBP*, [online], Narodowy Bank Polski, 2022, <https://archiwum.nbp.pl/publikacje/migracyjne/sytuacja-uchodzcow-z-Ukrainy-w-Polsce.pdf>, [dostęp: 02.03.2023], s. 21).

⁷ Por. DŁUGOSZ P., KRYVACHUK L., IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., dz. cyt., s. 32–38.

jętą autonomię migrantów⁸. Pozwala także na aktywizację zawodową, w tym zapewnienie specjalistom określonych dziedzin dostępu do rynku pracy.

Profil osoby uczącej się – uchodźcy wojennego – wpływa na konieczność odmiennego spojrzenia na proces kształcenia językowego. W tej sytuacji główną potrzebą migrantów było jak najszybsze nabycie umiejętności komunikacyjnych związanych z podstawowymi sytuacjami życiowymi. Kursy języka polskiego miały w tej sytuacji charakter survivalowy (oznaczany jako poziom A0), zapewniający „językowe przetrwanie”⁹. Przyjęcie takich założeń kształcenia powodowało konieczność ograniczenia treści do minimum, selektywnego doboru materiału gramatycznego i leksykalnego, a zarazem – maksymalnej jego funkcjonalizacji i nastawienia na przygotowanie uczącego się do osiągnięcia określonych celów komunikacyjnych¹⁰.

2. Przegląd badań dotyczących nauczania języka polskiego jako obcego osób posługujących się językami wschodniosłowiańskimi

Zagadnienia związane z różnymi aspektami nauczaniem języka polskiego jako obcego osób posługujących się językami wschodniosłowiańskimi stanowiły już wielokrotnie przedmiot badań naukowych¹¹. Na rynku wydawniczym dostępne są również opracowania metodyczne dotyczące tego zagadnienia¹².

⁸ Por. GĘBAL P., *Integracyjno-inkluzyjny model dydaktyki języka polskiego jako drugiego* [W:] P. Gębal (red.), *Edukacja wobec migracji: konteksty glottodydaktyczne i pedagogiczne*, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2018, s. 76.

⁹ Por.: ŁUKASZEWICZ B., *Survival po polsku. Potrzeby komunikacyjne cudzoziemców rozpoczynających naukę języka polskiego* [W:] M. Marcinkowska-Bachlińska, E. Curkan-Dróżka (red.), *Multi-Lingua-Didactica*, t. 2, Łódź, Primum Verbum, 2017, s. 91.

¹⁰ Tamże, s. 89–90.

¹¹ Por. m.in.: OSTROMEŃCZA-FRĄCZAK B., *Jak Słowianie mówią po polsku?* [W:] A. Dąbrowska (red.), *Wrocławska dyskusja o języku polskim jako obcym*, Wrocław, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, 2004, s. 29–36; KRAWCZUK A., *Od gramatyki do pragmatyki. Problemy polszczyzny na Wschodzie* [W:] A. Achtelek, J. Tambor (red.), *Sztuka czy rzemiosło? Nauczyć Polski i polskiego*, t. 3, Katowice, Wydawnictwo Gnome, 2013, s. 49–64; KOWALEWSKI J., *Dlaczego popełniłeś ten błąd? Próba glottodydaktycznego opisu i klasyfikacji błędów popełnianych przez uczących się języka polskiego jako obcego na Ukrainie*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 2015, nr 22, s. 337–355; MALISZEWSKI B., *Pokonując interferencje – nauczanie sprawności pisania w początkujących grupach wschodniosłowiańskich* [W:] W. Próchniak, M. Smoleń-Wawrzusiszyn (red.), *Nauczanie języka polskiego jako obcego. Tradycje i innowacje*, Lublin, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2016, s. 129–138; HOFMAŃSKI W., *Leksykalno-komunikacyjne aspekty słowiańskiej interkomprehensji*, „Prace Językoznawcze”, 2019, nr 2 (XXI), s. 57–69; IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Nauczanie polskiej deklinacji i składni w grupach wschodniosłowiańskich*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 2021, nr 28, s. 117–132; IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Błędy gramatyczne w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych*, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2021.

¹² Por. FOLAND-KUGLER M., *Uczymy polskiego na Wschodzie*, Warszawa, Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, 2001; DĄBROWSKA A., DOBESZ U., PASIEKA M., *Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie*, War-

Punktem wyjścia do rozważań jest często pokrewieństwo języków słowiańskich wynikające z ich prasłowiańskiej jedności¹³. Badawcze podkreślają jednak, że – pomimo ogólnego strukturalnego podobieństwa – język polski oraz języki ukraiński i rosyjski wykazują znaczące różnice w zakresie wszystkich podsystemów¹⁴, wynikające z historycznych, kulturowych i społecznych przemian. Dlatego też pojawiające się w procesie kształcenia analogie niosą dla uczących się dwójakiego rodzaju skutki. Z jednej strony występowanie w tym przypadku zjawiska interkomprehensji¹⁵, rozumianej jako „zdolność rozumienia języków blisko spokrewnionych z językiem ojczystym danego użytkownika bez konieczności ich nauki”¹⁶, sprzyja rozwijaniu sprawności receptywnych¹⁷, z drugiej zaś – niesie ryzyko negatywnego transferu językowego i pojawienia się pułapek interferencyjnych¹⁸.

Bliskość geograficzna i powiązane z nią interakcje użytkowników poszczególnych języków dodatkowo wpływają na przekonanie, że „język polski to »nie do końca« język obcy”¹⁹. Początkowo wydaje się on tej grupie uczących się stosunkowo łatwy²⁰. Przekonanie to skłania ich do formułowania daleko idących wniosków związanych z kształceniem językowym – w przywoływanych wcześniej badaniach sondażowych blisko co piąty respondent wskazał, że utożsamia się z opinią: „uważam, że polski jest tak podobny do ukraińskiego, że nie muszę się go specjalnie uczyć”²¹. Opinia ta ewoluuje w toku kształcenia w wyniku nabierania większej świadomości językowej, gdy uczący się dostrzegają, że wiele podobieństw jest pozornych lub mylących.

szawa, Universitas, 2010; KOWALEWSKI J., *Jak uczyć języka polskiego i kultury polskiej na Ukrainie*, Kraków, Jaskulski Zbigniew. Zakład Usług Poligraficznych, 2013.

¹³ KONONENKO I., *Język ukraiński i polski: studium kontrastywne*, Warszawa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012, s. 17.

¹⁴ DĄBROWSKA A., DOBESZ U., PASIEKA M., *Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie*, Warszawa, Universitas, 2010, s. 14.

¹⁵ HOFMAŃSKI W., *Leksykalno-komunikacyjne aspekty słowiańskiej interkomprehensji*, „Prace Językoznawcze”, 2019, nr 2 (XXI), s. 57–69.

¹⁶ GĘBAL P. E., *Interkomprehensja, strategie mediacyjne i nauczanie języków obcych* [W:] E. Lipińska, A. Seretny (red.), *Tłumaczenie dydaktyczne w nowoczesnym kształceniu językowym*, Kraków, Uniwersytet Jagielloński – Wydział Polonistyki, 2016, s. 82.

¹⁷ Tamże, s. 79.

¹⁸ HOŁY-ŁUCZAJ M., *Granice języka polskiego. Postawy wykładowców akademickich wobec kompetencji językowych studentów ukraińskich w kontekście migracji edukacyjnych do Polski*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, 2022, nr 1(183), s. 167; KRAWCZUK A., *Od gramatyki do pragmatyki...*, dz. cyt., s. 55.

¹⁹ KRAWCZUK A., *Od gramatyki do pragmatyki...*, dz. cyt., s. 49.

²⁰ KRAWCZUK A., *Co i jak myślą o polszczyźnie jej ukraińskojęzyczni użytkownicy (na podstawie badań nad świadomością normatywną studentów polonistyki lwowskiej)* [W:] Rabczuk A. (red.), *Edukacja międzykulturowa. Forum glottodydaktyczne. Materiały z konferencji naukowej*, Warszawa, Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców Polonicum Uniwersytetu Warszawskiego, s. 113.

²¹ DŁUGOSZ P., KRYVACHUK L., IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., dz. cyt., s. 21.

Badania przynoszą również wnioski dotyczące typowych błędów dla tej grupy uczących się języka polskiego²², co pozwala przewidywać trudności kursantów, intensyfikować ćwiczenia w określonych obszarach i utrwalać właściwe formy²³.

Prowadzone analizy wpisują się również w nurt najnowszych badań dotyczących nauczania języka polskiego uchodźców wojennych z Ukrainy realizowanych w innych jednostkach naukowych. W szczególności należy przywołać w tym miejscu działania Interdyscyplinarnego Laboratorium Badań Wojny na Ukrainie²⁴. Cytowany powyżej raport pt. *Uchodźcy wojenni z Ukrainy – życie w Polsce i plany na przyszłość*²⁵ stanowi istotne zestawienie badań sondażowych prowadzonych wśród migrantów, mających przynieść odpowiedzi na pytania o to, „kim są uchodźcy w sensie społeczno-demograficznym, w jaki sposób adaptują się do rzeczywistości w Polsce, jaką mają kondycję psychiczną oraz jakie są ich plany życiowe”²⁶. Szerzej na ten temat pisze Dominika Izdebska-Długosz, wskazując na istotne znaczenie socjologicznego rozpoznania zbiorowości uchodźców wojennych z Ukrainy oraz scharakteryzowania podstawowych kwestii związanych ze znajomością i uczeniem się języka polskiego²⁷.

3. Cel i metodologia badań

Celem prowadzonych badań ankietowych było zgromadzenie danych do dalszej analizy ilościowej pozwalającej na stworzenie szczegółowej charakterystyki uchodźców wojennych z Ukrainy przybyłych do Polski po 24 lutego 2022 roku z uwzględnieniem:

- a. danych społeczno-demograficznych;
- b. wcześniejszych i aktualnych kontaktów z językiem polskim;
- c. sposobów uczenia się języka polskiego w sytuacji migracji wojennej.

²² Por. m.in.: CZEBANENKO A., *Typowe błędy i trudności językowe pojawiające się w trakcie nauczania Ukraińców języka polskiego jako obcego*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis”, 2016, 7(223), s. 31–37; POPOVA O., *Typologia błędów najczęściej popełnianych przez studentów ukraińsko-rosyjskojęzycznych (na podstawie doświadczeń w nauczaniu języka polskiego jako obcego w Centrum Języka i Kultury Polskiej w Berdiańsku)*, „Poradnik Językowy”, 2019, nr 6(765), s. 19–28; IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Ukraińcy o własnych błędach w polszczyźnie – przykład statystycznej analizy danych w glottodydaktycznych badaniach eksploracyjnych*, „Przegląd Wschodnioeuropejski”, 2017, nr 8(2), s. 237–253.

²³ GÓRSKA A., *Błędy studentów z Ukrainy – zapobieganie i eliminacja w grupach o zróżnicowanych możliwościach (na podstawie doświadczeń Centrum Partnerstwa Wschodniego Uniwersytetu Opolskiego)*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 2015, nr 22, s. 365.

²⁴ Zob.: <https://inter-lab-wojna-ukraina.up.krakow.pl/>.

²⁵ DŁUGOSZ P., KRYVACHUK L., IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Problemy ukraińskich uchodźców przebywających w Polsce* [online], Lublin, 2022.

²⁶ Tamże, s. 3.

²⁷ IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce: znajomość polszczyzny, plany na przyszłość, nauka języka* [W:] S. Butko, M. Gębka-Wolak (red.), *Polsko-ukraińskie spotkania językowe*, Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2022, s. 214.

Pozyskanie informacji społeczno-demograficznych dotyczących uchodźców wojennych z Ukrainy uczących się języka polskiego jako obcego ma znaczenie dla planowania procesu kształcenia. Zakładamy, że istotna jest również wiedza dotycząca wcześniejszej znajomości języka polskiego, obecnych kontaktów z polszczyzną i uznawanych za efektywne sposobów uczenia się języka polskiego. Cennych dla nauczyciela informacji dostarcza zweryfikowanie, co stanowi główne trudności w poznawaniu języka z perspektywy osób uczących się. Na tej podstawie zostaną sformułowane wnioski dotyczące specyfiki nauczania języka polskiego w grupie uchodźczej i możliwych do zastosowania rozwiązań dydaktycznych, ponieważ słuszna jest opinia Iwony Janowskiej, że: „bliższe poznanie osób zainteresowanych uczeniem się języka polskiego jako obcego prowadzi do odkrywania ich motywów i potrzeb społecznych i językowych, co w konsekwencji przekłada się na lepsze dostosowanie oferty kursów i studiów do celów kształcenia, jakie sobie wytyczają”²⁸.

Respondentami byli uczestnicy bezpłatnych kursów języka polskiego jako obcego dla uchodźców wojennych z Ukrainy, które odbywały się na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Szczecińskiego od 26 marca do 29 lipca 2022 roku:

- a. 26 marca–11 czerwca 2022 roku (14 grup po 25 osób, łącznie: 350 osób);
- b. 28 marca–13 czerwca 2022 roku (6 grup po 25 osób, łącznie: 150 osób);
- c. 24 maja–15 lipca 2022 roku (6 grup po 25 osób, łącznie: 150 osób);
- d. 4 lipca–29 lipca 2022 roku (2 grupy po 16 osób, łącznie: 32 osoby).

W okresie prowadzenia badań przeprowadzono łącznie 900 godzin dydaktycznych dla 682 uchodźców wojennych²⁹ w 28 grupach kursowych.

Uczestnicy zajęć wypełniali ankiety po zakończeniu każdego kursu, odpowiedzi były przesyłane od 11 czerwca do 29 lipca 2022 roku. Badanie miało charakter ilościowy i było realizowane poprzez formularz w systemie informatycznym. Ankieta była anonimowa i przeprowadzana w języku ukraińskim. Wypełnienie ankiety było dobrowolne. Kursanci mogli udzielić odpowiedzi na miejscu lub później, korzystając z formularza interaktywnego. Spośród wszystkich 682 uczestników kursów języka polskiego w ankiecie wzięło udział 257 osób, czyli 37,68% kursantów.

4. Omówienie wyników badań ankietowych

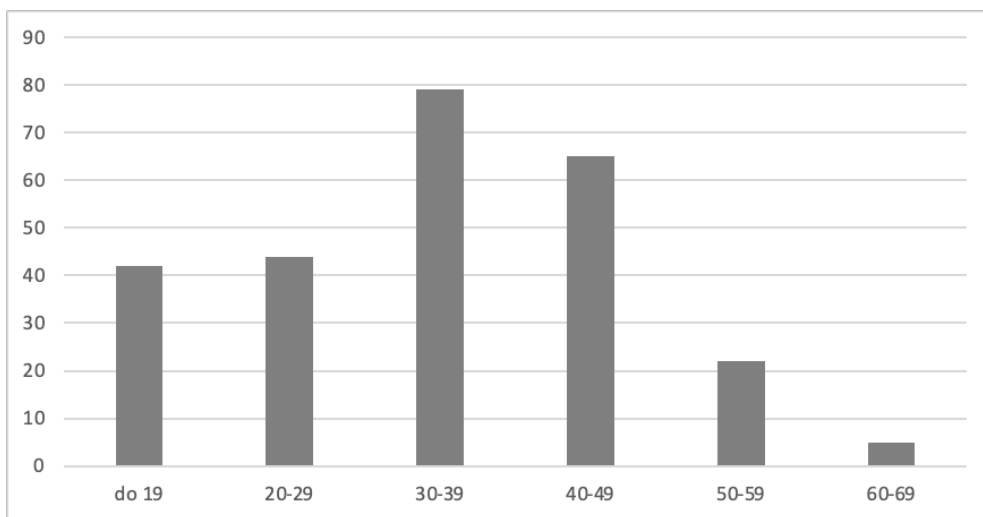
4.1. Struktura społeczno-demograficzna

Najliczniejszą grupę uczestników stanowiły osoby w przedziale wiekowym od 30 do 39 lat (30,38%). Dokładnie 1/4 wszystkich osób uczących się, które wzięły udział

²⁸ JANOWSKA I., *Profil dorosłego uczącego się języka polskiego jako obcego, czyli kto, gdzie, dlaczego i w jaki sposób uczy się języka polskiego w naszym kraju*, „Neofilolog”, 2019, nr 37, s. 77.

²⁹ Ze względu na dynamiczną sytuację migracyjną nie wszystkie osoby, które rozpoczęły kurs języka polskiego, mogły go ukończyć (np. z powodu powrotu do Ukrainy lub dalszych migracji).

w prowadzonej ankiecie, to kursanci w wieku od 40 do 49 lat. Podobnie liczne były grupy uczestników kursów języka polskiego w wieku: od 20 do 29 lat (16,92%) oraz grupa najmłodsza – do 19 lat (16,15%). Osoby powyżej 50 roku życia to łącznie nieco ponad 10% w podziale: od 50 do 59 lat – 8,46% i grupa najstarsza, od 60 do 69 lat – zaledwie 1,92%. Struktura wiekowa respondentów przedstawiała się następująco:

Wykres 1. Struktura wiekowa uczestników kursów języka polskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

Należy zauważyć, że najliczniej reprezentowane grupy to przedziały wiekowe największej aktywności zawodowej, co pozwala sądzić, że podjęcie zatrudnienia w Polsce będzie stanowiło jeden z najistotniejszych celów uchodźców.

W kolejnym pytaniu respondenci wybierali z listy region ostatniego zamieszkania w Ukrainie. Największy odsetek uczących się pochodził z Kijowa (19,23%). Powyżej 10% ankietowanych wskazało odpowiednio: obwód dnipropropietrowski (16,54%) i obwód charkowski (11,54%). Pozostałe regiony zaznaczyło 5% lub mniej uczestników zajęć. Najmniej osób przybyło z obwodów czernihowskiego (2 osoby – 0,77%), wołyńskiego, zakarpackiego, rówieńskiego i tarnopolskiego (po 1 osobie z każdego wymienionego regionu – 0,38%). Należy odnotować, że uchodźcy, którzy znaleźli się w Szczecinie, pochodzili z 24 różnych regionów, co można określić jako znaczące geograficzne zróżnicowanie obszarów, z których migrowali do Polski. W ankiecie nie wskazano Krymu, Sewastopola i obwodu czerniowieckiego.

Tabela 1. Regiony ostatniego zamieszkania w Ukrainie uczestników kursów języka polskiego jako obcego

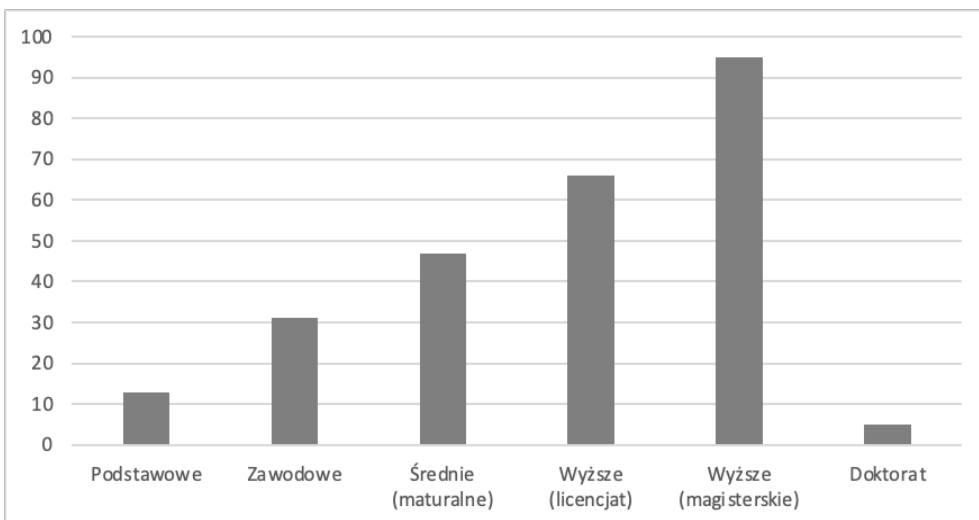
L.p.	Region ostatniego zamieszkania w Ukrainie	Liczba	Procent
1	Kijów	50	19,23
2	obwód dniepropietrowski	43	16,54
3	obwód charkowski	30	11,54
4	obwód odeski	13	5,00
5	obwód połtawski	13	5,00
6	obwód doniecki	11	4,23
7	obwód zaporoski	11	4,23
8	obwód żytomierski	10	3,85
9	obwód kijowski	10	3,85
10	obwód winnicki	9	3,46
11	obwód mikołajowski	8	3,08
12	obwód sumski	8	3,08
13	obwód lwowski	7	2,69
14	obwód chersoński	6	2,31
15	obwód iwanofrankowski	5	1,92
16	obwód ługański	5	1,92
17	obwód kirowogradzki	4	1,54
18	obwód chmielnicki	4	1,54
19	obwód czerkaski	4	1,54
20	obwód czernihowski	2	0,77
21	obwód wołyński	1	0,38
22	obwód zakarpacki	1	0,38
23	obwód rówieński	1	0,38
24	obwód tarnopolski	1	0,38

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

Najliczniejsze grupy uchodźców przybyły z obszarów gęsto zaludnionych, a także będących celami ataków – miejsc, w których toczyły się działania zbrojne (por. znaczna liczba osób z obwodu charkowskiego). Istotne znaczenie w przypadku osób przybywających do Polski na początku wojny miało również dobre skomunikowanie poszczególnych miejscowości z miastami w Polsce (por. największa liczba osób z Ki-

jowa). Należy zauważyć, że migranci przybyli z miejscowości, w których mieszczą się również duże ośrodki akademickie (tj. Kijów, Dniepr, Charków, Odessa).

W pytaniu dotyczącym wykształcenia większość kursantów wskazała wykształcenie wyższe (łącznie 61,92% ankietowanych), w tym: magisterskie (36,54%) i licencjackie (25,38%)³⁰. W dalszej kolejności zaznaczono odpowiednio wykształcenie: średnie – maturalne (18,08%), zawodowe (11,92%) oraz podstawowe (5,00%). Pięcioro respondentów miało stopień naukowy doktora, co stanowiło odsetek 1,92. Wyniki przedstawia poniższy wykres:

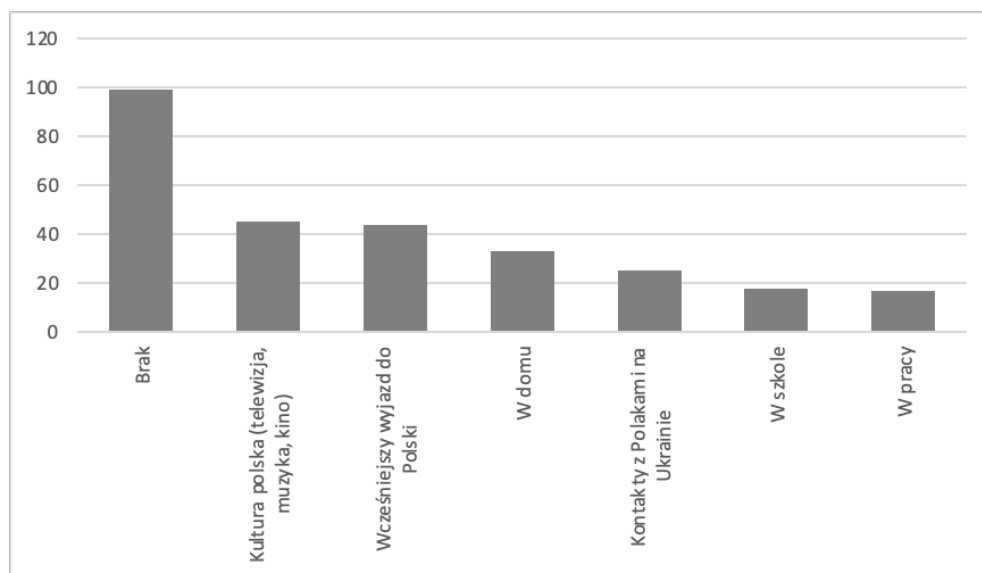
Wykres 2. Struktura wykształcenia uczestników kursów języka polskiego
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

Z perspektywy nauczania języka polskiego jako obcego powyższe dane pozwalają określić najistotniejsze potrzeby osób uczących się. Biorąc pod uwagę profil wiekowy uchodźców wojennych z Ukrainy, można wskazać zakresy tematyczne czy obszary słownictwa, które umożliwią podstawową komunikację w typowych dla tej grupy codziennych sytuacjach życiowych. Z przeprowadzonych badań ankietowych można również wnioskować, że do Polski przybyła liczna grupa dobrze wykształconych obywateli Ukrainy, co może wiązać się z wcześniejszymi doświadczeniami w uczeniu się języków obcych czy szerszymi kontaktami z kulturą.

³⁰ Uzyskane wyniki pokrywają się z danymi, jakich dostarczają całościowe badania statystyczne dotyczące trwającej migracji wojennej, zgodnie z którymi ok. 61% uchodźców posiadało wyższe wykształcenie, wg danych z października 2022 roku (ZYMNIŃ A., KOWALSKI M., KARASIŃSKA A. i in., *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce*, [online], 2022, Platforma Migracyjna EWL. Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, <https://studium.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2022/04/ewl-raport-11-04-22-Media-FINAL.pdf>, [dostęp: 02.03.2023], s. 7).

4.2. Wcześniejsze i aktualne kontakty z językiem polskim

Jak wskazują wyniki wcześniejszych badań, wśród powodów, dla których ukraińscy uchodźcy wojenni osiedlali się w Polsce, najczęściej wymieniana była ogólna bliskość Polski i Ukrainy – zarówno ta, wspomniana powyżej, bliskość geograficzna (związana z wyraźną tendencją do pozostawiania blisko ukraińskiej granicy), jak i podobieństwo językowo-kulturowe³¹. Tym samym można było zakładać, że przynajmniej część uchodźców wojennych miała wcześniejszy kontakt z językiem polskim. Badania ankietowe potwierdziły, że większość (61,92%) uczących się deklarowała częściową znajomość języka polskiego. Brak jakichkolwiek wcześniejszych kontaktów z językiem polskim zasygnalizowało w ankiecie 38,08% respondentów. Położenie geograficzne obu krajów sprzyja wzajemnym kontaktom polsko-ukraińskim, przekładającym się również na kontakt z językiem polskim, w szczególności w odniesieniu do zachodniej Ukrainy, gdzie rzadziej notowano zupełny brak znajomości języka polskiego³².

Wykres 3. Wcześniejszy kontakt z językiem polskim uczestników kursów języka polskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

W prowadzonych badaniach ankietowych spośród sposobów wcześniejszego kontaktu z językiem polskim można było wybrać więcej niż jedną odpowiedź. Najwię-

³¹ ZYMNIN A., KOWALSKI M., KARASIŃSKA A. i in., dz. cyt., s. 11.

³² Por. „Z analiz wynika, że zupełny brak znajomości języka polskiego widoczny jest u osób przybyłych z centralnej (20%), wschodniej (21%) i południowej (20%) Ukrainy. Wśród przybyszów z zachodniej Ukrainy brak znajomości polszczyzny jest procentowo niższy (12%) (DŁUGOSZ P., KRYVACHUK L., IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., dz. cyt., s. 19).

cej osób (17,31%) wskazało kontakt z polską kulturą (tj. telewizją, kinem, muzyką), niewiele mniej (16,92%) – wcześniejszy pobyt w Polsce. W dalszej kolejności należy wymienić osoby, które miały kontakt z językiem polskim w domu (12,69%). Mniej respondentów (9,62%) wskazało, że znało Polaków w Ukrainie. Najniższe wskaźniki uzyskano w przypadku odpowiedzi: w szkole (6,92%) i w pracy (6,54%).

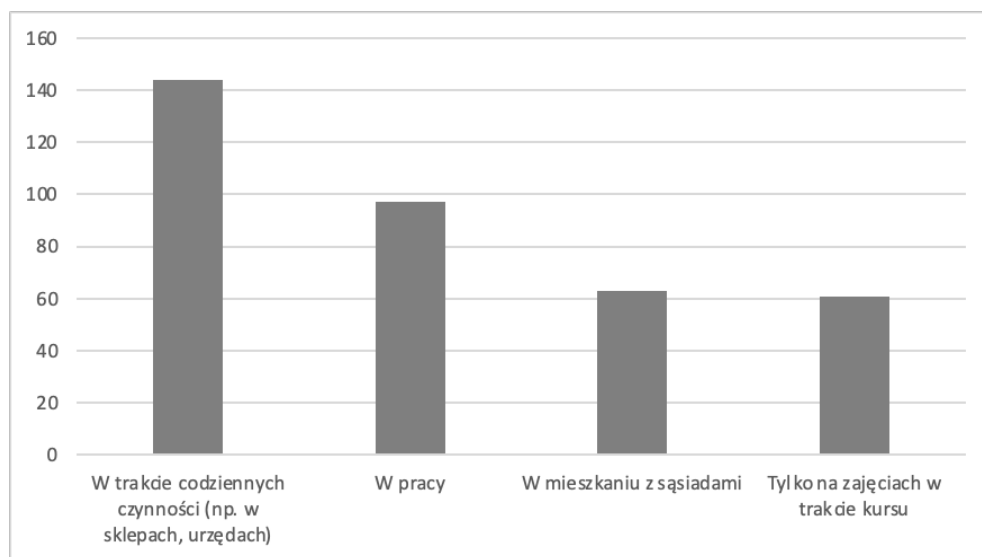
To odmienny rodzaj migracji – wyjazd z kraju stanowił w ówczesnej sytuacji decyzję nagłą, niespodziewaną, niepoprzedzoną przygotowaniem do zmiany miejsca zamieszkania (w tym na przykład wcześniejszym poznawaniem języka i specyfiki kulturowej kraju docelowego), inaczej niż w przypadku planowanych decyzji związanych z mobilnością edukacyjną lub zarobkową. Zweryfikowanie dotychczasowych kontaktów migrantów z Polską i językiem polskim ma znaczenie dla planowania procesu dydaktycznego, ponieważ, zgodnie również z wnioskami innych badaczy, „wcześniejszy pobyt w Polsce (sprzed wybuchu wojny w Ukrainie) oraz znajomość języka polskiego w znacznym stopniu mogą ułatwiać uchodźcom odnalezienie się w nowych warunkach, zniwelowanie początkowego stresu”³³. Z kolei inne prowadzone wśród uchodźców wojennych badania sondażowe potwierdzają, że słaba znajomość języka polskiego była jedną z istotnych obaw towarzyszących im po przybyciu do Polski (38% odpowiedzi, trzecia najczęściej wskazywana pozycja)³⁴.

Kolejne pytanie dotyczyło obecnej sytuacji uczących się i ich codziennego kontaktu z językiem polskim. Większość kursantów (76,54%) wskazała, że oprócz kursu języka polskiego ma stały kontakt z językiem polskim. Występujące w tym przypadku zanurzenie w języku niewątpliwie sprzyja uczeniu się. Spośród sposobów, w jaki zachodzi bieżący, codzienny kontakt z językiem polskim, można było wskazać więcej niż jedną odpowiedź. Najwięcej osób (55,38%) zaznaczyło, że miało stały kontakt z językiem polskim w trakcie wykonywania codziennych czynności (np. w sklepach, urzędach), w pracy (37,31%) i w mieszkaniu z sąsiadami (24,23%).

Blisko 1/4 respondentów udzieliła jednak odpowiedzi, że ma bieżący kontakt z językiem polskim tylko na zajęciach w trakcie kursu (23,46%). Sytuacja ta niewątpliwie nie sprzyja rozwijaniu umiejętności językowych, jednak bariery komunikacyjne występujące w przypadku migracji, w szczególności – migracji wojennej, mogą utrudniać podejmowanie interakcji z nową społecznością, a nawet – powodować izolację uchodźców w otoczeniu osób mówiących w ich języku ojczystym.

³³ IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce...*, dz. cyt., s. 216.

³⁴ To wskazanie uplasowało się na trzeciej pozycji cytowanego już raportu (38%), poprzedzone odpowiedziami: trudności w znalezieniu zatrudnienia (45%) i troska o bliskich pozostających na terenie Ukrainy (40%). Mniejsza liczba osób zasygnalizowała obawy związane z brakiem miejsca zamieszkania (27%) czy brakiem środków do życia (26%). 1/4 badanych towarzyszyła obawa, że Polska zostanie zaatakowana przez Rosję (ZYMNIN A., KOWALSKI M., KARASIŃSKA A. i in., dz. cyt., s. 10).

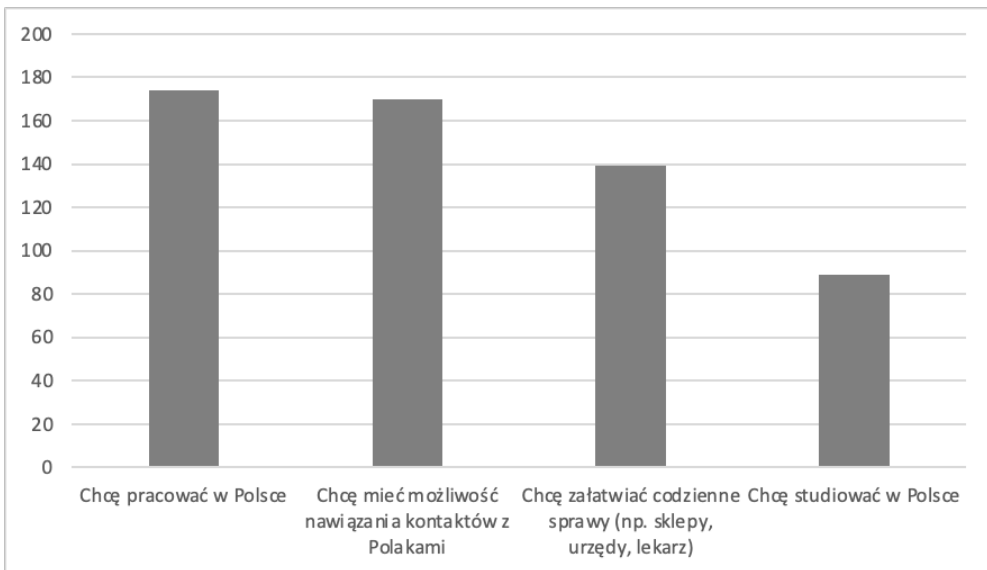
Wykres 4. Codzienny, bieżący kontakt z językiem polskim uczestników kursów języka polskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

Z perspektywy efektywności kształcenia realizowanego w ramach kursów języka polskiego wysoki odsetek osób wskazujących, że – oprócz udziału w zajęciach dydaktycznych – mają bieżący, codzienny kontakt z rodzimymi użytkownikami języka, można ocenić jako istotny czynnik sprzyjający nabywaniu kompetencji językowych.

4.3. Sposoby uczenia się języka polskiego

Pierwsze pytanie w tej części ankiety dotyczyło indywidualnej motywacji do nauki języka polskiego: *Dlaczego chcesz się uczyć języka polskiego?* (można w nim było wybrać więcej niż jedną odpowiedź). Najwięcej badanych osób wskazało jako wiodącą motywację chęć podjęcia pracy w Polsce (66,92%), podobna liczba respondentów zasygnalizowała, że nauka języka polskiego umożliwi im nawiązanie kontaktów z Polakami (65,38%). Praktyczne cele, związane z załatwianiem codziennych spraw (np. w sklepie, urzędzie, u lekarza), stanowiły motywację ponad połowy uczących się (53,46%). Co trzeci ankietowany wskazał, że uczy się języka polskiego, ponieważ chciałby podjąć studia w Polsce (34,23%).

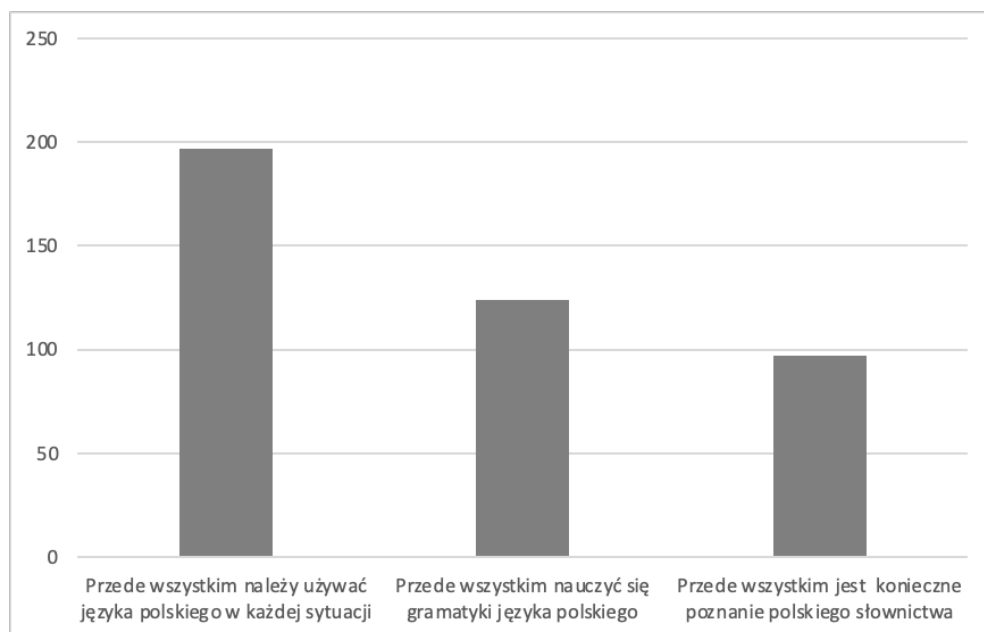
Wykres 5. Motywacja do nauki uczestników kursów języka polskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

Z powyższych danych wynika, że motywacje związane z nauką języka polskiego w wielu przypadkach wskazują nie tylko na tymczasową emigrację i wynikające z niej praktyczne cele związane z codzienną komunikacją (por. załatwianie spraw w urzędzie, u lekarza, zakupy), ale również planowany długoterminowy czy stały pobyt w kraju (por. podjęcie pracy, studiów). Największa liczba odpowiedzi wskazujących, że umiejętności językowe pozwolą na podjęcie zatrudnienia w Polsce, potwierdza również, że znalezienie źródła stałego dochodu stanowiło jedną z głównych potrzeb, powiązanych również w wielu przypadkach z niestabilną sytuacją finansową migrantów. Z ekonomicznego punktu widzenia można założyć, że znajomość języka polskiego umożliwi uchodźcom nie tylko efektywniejsze wykonywanie pracy np. w sektorze usług, ale również objęcie wyższych stanowisk przez osoby posiadające wysokie kompetencje w wyuczonych zawodach, co może wiązać się też z uzyskaniem lepszego wynagrodzenia, a także – pozwolić na wykorzystanie potencjału uchodźców osiedlających się w Polsce na polskim rynku pracy. Wysoki odsetek odpowiedzi wskazujących na potrzebę nawiązania kontaktów z Polakami przekonuje również o znaczeniu znajomości języka w – kluczowych dla integracji – interakcjach społecznych, warunkujących poczucie pełnego uczestnictwa w życiu społeczności, bycia jej pełnoprawnymi członkami. Weryfikacja potrzeb uchodźców wojennych, ich planów krótko- i długoterminowych pozwala lepiej profilować zajęcia językowe i dokonywać właściwej selekcji materiału dydaktycznego, szczególnie w przypadku kursów survivalowych. Inny będzie program minimum dla osoby dorosłej planującej jak najszybsze podjęcie pracy np. w sektorze usług, inny – dla studenta chcącego kontynuować kształcenie w nowym kraju: przydatne okażą się chociażby odmienne wyrażenia ję-

zykowe³⁵. Wspólny jest obszar motywacji związany z chęcią nawiązywania kontaktów z Polakami oraz załatwiania codziennych spraw, powodujący konieczność wprowadzenia standardowych, często stosowanych fraz.

Dwa kolejne pytania ankietowe miały na celu zbadanie opinii respondentów na temat tego, co pozwala skutecznie i szybko uczyć się języka obcego (można było wskazać więcej niż jedną odpowiedź). Ponad 3/4 kursantów wskazało, że drogą do efektywnego opanowania języka jest używanie języka polskiego w każdej sytuacji (75,77%). Blisko połowa uznała, że najistotniejsze jest opanowanie gramatyki języka polskiego (47,69%). Mniejsze znaczenie przypisano poznawaniu polskiego słownictwa (37,31%).

Wykres 6. Opinia uczestników kursów języka polskiego na temat sposobów nauki języka

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

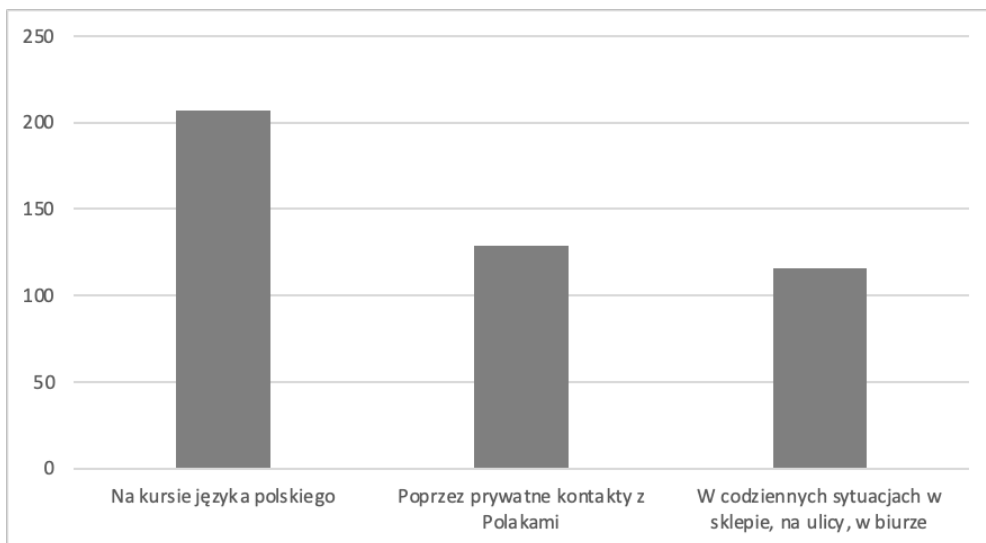
Znaczący odsetek odpowiedzi wskazujących, że ankietowani największe znaczenie przypisują używaniu języka polskiego w każdej sytuacji, przekonuje o świadomości uczących się i nastawieniu na nabycie umiejętności komunikacyjnych. Przypisanie mniejszego znaczenia poprawności gramatycznej i leksykalnej w stosunku do osiągnięcia komunikatywności (czasem obciążonej błędami, ale pozwalającej na porozumienie) wpisuje się w założenia kursów survivalowych, dla których kluczowe jest „położenie nacisku na umiejętność odnalezienia się w komunikacji bezpośredniej”³⁶.

³⁵ ŁUKASZEWICZ B., *Survival po polsku...*, dz. cyt., s. 97.

³⁶ Tamże, s. 102.

Ponadto wykorzystywanie języka polskiego w kontaktach w środowisku polskojęzycznym pozwala na uczenie się poprzez autentyczne sytuacje komunikacyjne, weryfikację i praktyczne zastosowanie wiedzy zdobytej podczas kursu³⁷, przyczynia się również do nabywania kompetencji socjokulturowej, ponieważ kursanci „uczają się w sposób bezpośredni funkcjonowania w polskim, czyli obcym im środowisku kulturowym”³⁸.

Odpowiedzi respondentów na pytanie o to, w jakich sytuacjach najszybciej uczą się języka polskiego, przekonują, że efektywnemu opanowaniu języka sprzyja udział w kursie języka polskiego. Takiej odpowiedzi udzieliło blisko 80% ankietowanych (79,62%). Na porównywalnym poziomie oceniono wsparcie w zakresie uczenia się języka polskiego, jakiego dostarczają prywatne kontakty z Polakami (49,62%) i komunikacja w codziennych sytuacjach np. w sklepie, na ulicy, w biurze (44,62%). Wnioski dopełniają ustalenia poczynione w analizie odpowiedzi na wcześniejsze pytanie. Doceniona została rola nauczyciela organizującego proces kształcenia językowego, jednak podkreślono również znaczenie samodzielnie podejmowanych działań związanych z wykorzystywaniem języka polskiego w autentycznej komunikacji.

Wykres 7. Opinia uczestników kursów języka polskiego na temat sytuacji komunikacyjnych, które pomagają w nauce języka

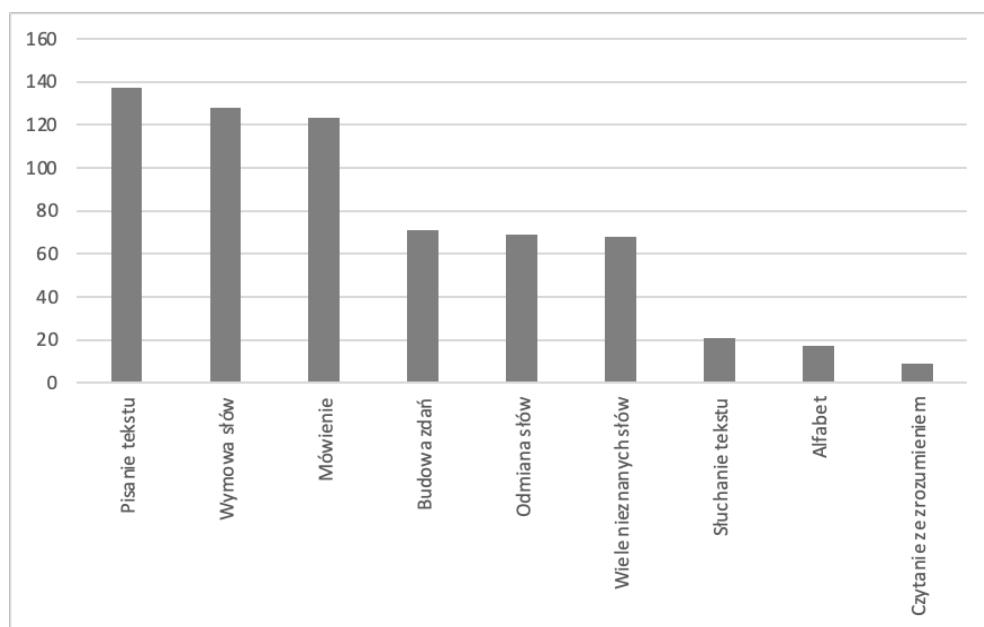
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

Interesujących wniosków dostarczyły odpowiedzi kursantów na pytanie o to, co sprawia uczeniem się języka polskiego największą trudność (można było zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź). Ponad połowa badanych (52,69%) zasygnalizowała, że

³⁷ JANOWSKA I., *Profil dorosłego uczącego się języka polskiego jako obcego, czyli kto, gdzie, dlaczego i w jaki sposób uczy się języka polskiego w naszym kraju*, „Neofilolog”, 2019, nr 37, s. 76.

³⁸ Tamże.

główny problem w przyswajaniu polszczyzny stanowi pisanie tekstów. Wskazanie wydaje się znajdować uzasadnienie w specyfice złożonego procesu, jakim jest tworzenie wypowiedzi pisemnych, w którym wykorzystywane (i weryfikowane) są różnorodne umiejętności z zakresu gramatyki czy znajomość słownictwa³⁹. Kolejne dwie opinie wyrażone przez znaczną liczbę osób dotyczą trudności z wymową słów (49,23%) i mówieniem (47,31%)⁴⁰. Tym samym można stwierdzić, że najbardziej problematyczne były dla kursantów sprawności produktywne.

Wykres 8. Opinia uczestników kursów języka polskiego na temat najbardziej problematycznych aspektów nauki języka

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

Na niższym, porównywalnym poziomie oceniono trudności w opanowaniu gramatyki i leksyki języka polskiego, związane ze stosowaniem zasad polskiej składni (budowa zdań – 27,31%) i fleksji (odmiana słów – 26,54%)⁴¹ oraz brakiem znajomości

³⁹ SERETNY A., LIPIŃSKA E., *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków, Universitas, 2005, s. 235.

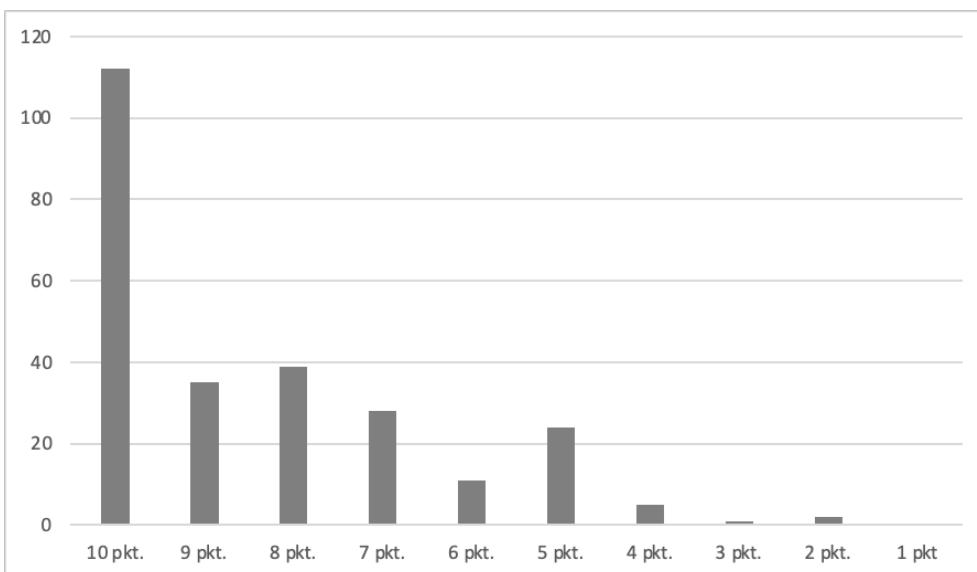
⁴⁰ Szerzej na ten temat m.in.: BIERNACKA M., *Trudności w nauczaniu wymowy polskiej cudzoziemców w świetle wyników badań ankietowych*, „Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 2015, nr 22, s. 251–265. W opracowaniu wskazano trudne miejsca w nauczaniu wymowy polskiej z uwzględnieniem m.in. właściwej wymowy poszczególnych głosek i grup spółgłoskowych czy innego sposobu akcentowania.

⁴¹ Por. IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Nauczanie polskiej deklinacji i składni w grupach wschodniosłowiańskich*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 2021, nr 28, s. 117–132.

słownictwa (wiele nieznanych słów – 26,15%)⁴². Znacznie mniej problemów sprawiały uczącym się sprawności receptywne: rozumienie tekstu ze słuchu (8,08%) i czytanie ze zrozumieniem (3,46%). Stosunkowo niewiele osób wskazało, że miało trudności związane z opanowaniem polskiego alfabetu (6,54%), pomimo oczywistych różnic wynikających ze stosowania odmiennych systemów zapisu.

Bliskość językowa sprawia, że sprawności receptywne (tj. rozumienie tekstu ze słuchu, czytanie ze zrozumieniem) nie zostały wskazane przez kursantów – uchodźców z Ukrainy jako sprawiające trudności podczas nauki języka polskiego.

Ostatni punkt ankiety stanowił subiektywną ocenę efektywności kursu języka polskiego. Respondenci odpowiadali na pytanie: *W jaki sposób kurs Ci pomógł i poprawił Twoją znajomość języka polskiego?* Odpowiedzi były zaznaczane przez kursantów na skali od 1 do 10, gdzie wartość 1 odpowiadała stwierdzeniu: *w ogóle mi nie pomógł*, a wartość 10 – *bardzo mi pomógł*. Zdecydowanie najczęściej wybieraną przez uczestników kursów wartością było 10, czyli najwyższa ocena (43,08%). Sumarycznie bardzo wysokie oceny: 8, 9 i 10 wybrało 71,54% badanych, czyli niemal 3/4 wszystkich uczestników badania. Wartości bardzo niskie: 1, 2 i 3 wskazało łącznie 1,15% badanych (przy czym wartość 1 nie została wskazana przez żadnego uczestnika).

Wykres 9. Odpowiedzi uczestników kursów języka polskiego na pytanie o ocenę skuteczności nauki podczas kursu

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

⁴² Szerzej na ten temat m.in.: KRAWCZUK A., *Błędy leksykalne i leksykalno-stylistyczne w polszczyźnie Ukraińców*, „Postscriptum Polonistyczne”, 2009, nr 1(3), s. 167–183; CZAPLA A., *Błędy leksykalne Ukraińców uczących się języka polskiego w Polsce*, „Linguodidactica”, 2020, nr XXIV, s. 29–44.

5. Zalecenia dydaktyczne

Przeprowadzone badania ankietowe pozwoliły na sprofilowanie i charakterystykę grupy docelowej – uchodźców wojennych z Ukrainy przybyłych do Polski po 24 lutego 2022 roku, dają również możliwość przekrojowego spojrzenia na motywacje i potrzeby uczących się oraz trudności, jakie napotykają w procesie kształcenia. Kursy języka polskiego powinny odpowiadać na zapotrzebowanie słuchaczy w zakresie nabywania umiejętności przydatnych w codziennych sytuacjach życiowych. Szczególnie survivalowe cykle zajęć należy projektować w sposób adekwatny do oczekiwań uczących się poprzez właściwą selekcję materiału dydaktycznego i jego funkcjonalizację, a także – dokonanie niezbędnych uproszczeń złożonych treści.

Jednorodna grupa pozwala wykorzystać wiedzę związaną z nauczaniem języka polskiego osób posługujących się językami wschodniosłowiańskimi, przewidywać i eliminować typowe błędy wynikające z różnic lub mylących podobieństw pomiędzy językami⁴³. Dostosowanie i intensyfikacja ćwiczeń ukierunkowanych na trudne dla tej grupy uczących się miejsca polszczyzny pozwoli na przeciwdziałanie błędom interferencyjnym. Pomocne mogą okazać się ćwiczenia drylowe, mające co prawda dosyć mechaniczny charakter, ale zarazem sprzyjające utrwalaniu poszczególnych fraz. Przyjęcie typowo komunikacyjnej perspektywy powoduje nastawienie na dialog i wypracowywanie właściwych sposobów reagowania na wypowiedzi i sytuacje. Takie profilowanie zajęć będzie sprzyjało zaspokojeniu potrzeb kursantów – uchodźców wojennych z Ukrainy – związanych z porozumiewaniem się z Polakami i sprawnym funkcjonowaniem w codziennych sytuacjach życiowych. Dodatkowo w ramach zajęć warto wykorzystywać korzyści płynące z podobieństwa języków, przejawiające się w dobrym rozumieniu polszczyzny przez uczących się, realizując kształcenie od początku, nawet w survivalowej wersji kursów, w większości w języku polskim. Wnioski nie stanowią podstawy do uogólnienia, jednak mogą przyczynić się do wypracowania rozwiązań przydatnych w nauczaniu języka polskiego jako obcego kolejnych grup znajdujących się w sytuacji szczególnej, jaką niewątpliwie jest uchodźstwo wojenne, a także – opracowywaniu programów kolejnych etapów kształcenia językowego.

Podsumowanie

Podsumowując, należy podkreślić, że podczas planowania i prowadzenia kursów języka polskiego jako obcego znaczenie ma zarówno specyfika poszczególnych grup uczących się, jak i ich potrzeby związane z poznawaniem języka, co wyraźnie uwidoczniło się w badaniach prowadzonych w powyżej opisanej grupie respondentów – uchodźców wojennych z Ukrainy. Określenie charakteru społeczno-demograficz-

⁴³ Szerzej na ten temat m.in.: MALISZEWSKI B., *Pokonując interferencje – nauczanie sprawności pisanie w początkujących grupach wschodniosłowiańskich* [W:] W. Próchniak, M. Smoleń-Wawrzusiszyn (red.), *Nauczanie języka polskiego jako obcego. Tradycje i innowacje*, Lublin, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2016, s. 129–138.

nego zbiorowości, zweryfikowanie wcześniejszych i aktualnych kontaktów z językiem polskim oraz preferowanych sposobów uczenia się, a także – analiza indywidualnych oczekiwań i motywacji może przyczynić się do doskonalenia procesu kształcenia.

W obliczu trwającego konfliktu zbrojnego i trudnych do przewidzenia jego długofalowych skutków, a także – dynamicznych przemian społecznych⁴⁴, nauczanie języka polskiego stanowi nadal jedno z istotnych działań podejmowanych na rzecz przybywających do Polski uchodźców wojennych z Ukrainy.

Bibliografia

- BASZCZAK Ł., KIEŁCZEWSKA A., KUKOŁOWICZ P. i in., *Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy*, [online], Polski Instytut Ekonomiczny, 2022, <https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/07/Pomoc-pol-spol-UKR-22.07.2022-D-1.pdf>, [dostęp: 2.03.2023].
- BIERNACKA M., *Trudności w nauczaniu wymowy polskiej cudzoziemców w świetle wyników badań ankietowych*, „Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 2015, nr 22, s. 251–265.
- CHMIELEWSKA-KALIŃSKA I., DUDEK B., STRZELECKI P., *Sytuacja życiowa i ekonomiczna uchodźców z Ukrainy w Polsce. Raport z badania ankietowego zrealizowanego przez OO NBP*, [online], Narodowy Bank Polski, 2022, <https://archiwum.nbp.pl/publikacje/migracyjne/sytuacja-uchodzcow-z-Ukrainy-w-Polsce.pdf>, [dostęp: 02.03.2023].
- CZAPLA A., *Błędy leksykalne Ukraińców uczących się języka polskiego w Polsce*, „Linguodidactica”, 2020, XXIV, s. 29–44.
- CZEBANENKO A., *Typowe błędy i trudności językowe pojawiające się w trakcie nauczania Ukraińców języka polskiego jako obcego*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis”, 2016, nr 7 (223), s. 31–37.
- DĄBROWSKA A., DOBESZ U., PASIEKA M., *Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie*, Warszawa, Universitas, 2010.
- DŁUGOSZ P., KRYVACHUK L., IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Problemy ukraińskich uchodźców przebywających w Polsce* [online], Lublin, 2022.
- DUSZCZYK, M., KACZMARCZYK, P., *The war in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and challenges*, „Intereconomics”, 2022, nr 3 (57), s. 164–170.
- FOLAND-KUGLER M., *Uczymy polskiego na Wschodzie*, Warszawa, Wydawnictwa Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, 2001.
- GĘBAL P., *Integracyjno-inkluzyjny model dydaktyki języka polskiego jako drugiego* [W:] P. Gębal (red.), *Edukacja wobec migracji: konteksty glottodydaktyczne i pedagogiczne*, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2018, s. 63–80.
- GĘBAL P. E., *Interkomprehensja, strategie mediacyjne i nauczanie języków obcych* [W:] E. Lipińska, A. Seretny (red.), *Tłumaczenie dydaktyczne w nowoczesnym kształceniu językowym*, Kraków, Uniwersytet Jagielloński – Wydział Polonistyki, 2016, s. 77–93.
- GÓRSKA A., *Błędy studentów z Ukrainy – zapobieganie i eliminacja w grupach o zróżnicowanych możliwościach (na podstawie doświadczeń Centrum Partnerstwa Wschodniego Uni-*

⁴⁴ DUSZCZYK, M., KACZMARCZYK, P., *The war in Ukraine and Migration to Poland: Outlook and challenges*, „Intereconomics”, 2022, nr 3 (57), s. 169–170.

- wersytetu Opolskiego), „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 2015, nr 22, s. 357–370.
- HOFMAŃSKI W., *leksykalno-komunikacyjne aspekty słowiańskiej interkomprehensji*, „Prace Językoznawcze”, 2019, nr 2 (XXI), s. 57–69.
- HOLY-ŁUCZAJ M., *Granice języka polskiego. Postawy wykładowców akademickich wobec kompetencji językowych studentów ukraińskich w kontekście migracji edukacyjnych do Polski*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny”, 2022, nr 1(183), s. 157–180.
- IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Ukraińcy o własnych błędach w polszczyźnie – przykład statystycznej analizy danych w glottodydaktycznych badaniach eksploracyjnych*, „Przegląd Wschodnioeuropejski”, 2017, nr 8(2), s. 237–253.
- IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Błędy gramatyczne w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych*, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2021.
- IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Nauczanie polskiej deklinacji i składni w grupach wschodniosłowiańskich*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 2021, nr 28, s. 117–132.
- IZDEBSKA-DŁUGOSZ D., *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce: znajomość polszczyzny, plany na przyszłość, nauka języka* [W:] S. Butko, M. Gębka-Wolak (red.), *Polsko-ukraińskie spotkania językowe*, Toruń, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2022, s. 213–226.
- JANOWSKA I., *Profil dorosłego uczącego się języka polskiego jako obcego, czyli kto, gdzie, dlaczego i w jaki sposób uczy się języka polskiego w naszym kraju*, „Neofilolog”, 2019, nr 37, s. 75–86.
- KONONENKO I., *Język ukraiński i polski: studium kontrastywne*, Warszawa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012.
- KOWALEWSKI J., *Dlaczego popełniłeś ten błąd? Próba glottodydaktycznego opisu i klasyfikacji błędów popełnianych przez uczących się języka polskiego jako obcego na Ukrainie*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców”, 2015, nr 22, s. 337–355.
- KOWALEWSKI J., *Jak uczyć języka polskiego i kultury polskiej na Ukrainie*, Kraków, Jaskulski Zbigniew. Zakład Usług Poligraficznych, 2013.
- KRAWCZUK A., *Błędy leksykalne i leksykalno-stylistyczne w polszczyźnie Ukraińców*, „Postscriptum Polonistyczne”, 2009, nr 1(3), s. 167–183.
- KRAWCZUK A., *Co i jak myślą o polszczyźnie jej ukraińskojęzyczni użytkownicy (na podstawie badań nad świadomością normatywną studentów polonistyki lwowskiej)* [W:] Rabczuk A. (red.), *Edukacja międzykulturowa. Forum glottodydaktyczne. Materiały z konferencji naukowej*, Warszawa, Centrum Języka Polskiego i Kultury Polskiej dla Cudzoziemców Polonicum Uniwersytetu Warszawskiego, s. 95–116.
- KRAWCZUK A., *Od gramatyki do pragmatyki. Problemy polszczyzny na Wschodzie* [W:] A. Achteлик, J. Tambor (red.), *Sztuka czy rzemiosło? Nauczyć Polski i polskiego*, t. 3, Katowice, Wydawnictwo Gnome, 2013, s. 49–64.
- ŁUKASZEWICZ B., *Survival po polsku. Potrzeby komunikacyjne cudzoziemców rozpoczynających naukę języka polskiego* [W:] M. Marcinkowska-Bachlińska, E. Curkan-Dróżka (red.), *Multi-Lingua-Didactica*, t. 2, Łódź, Primum Verbum, 2017, s. 88–102.
- MALISZEWSKI B., *Pokonując interferencje – nauczanie sprawności pisania w początkujących grupach wschodniosłowiańskich* [W:] W. Próchniak, M. Smoleń-Wawrzusiszyn (red.), *Na-*

- uczanie języka polskiego jako obcego. Tradycje i innowacje*, Lublin, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 2016, s. 129–138.
- OSTROMEĆKA-FRĄCZAK B., *Jak Słowianie mówią po polsku?* [W:] A. Dąbrowska (red.), *Wrocławska dyskusja o języku polskim jako obcym*, Wrocław, Wrocławskie Towarzystwo Naukowe, 2004, s. 29–36.
- OTWARTE DANE, *Zarejestrowane wnioski o nadanie statusu UKR w związku z konfliktem na Ukrainie. Stan na 03.01.2023 r.*, [online], 2023, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/2715,zarejestrowane-wnioski-o-nadanie-statusu-ukr/resource/44078/>, [dostęp: 02.03.2023].
- POPOVA O., *Typologia błędów najczęściej popełnianych przez studentów ukraińsko- i rosyjskojęzycznych (na podstawie doświadczeń w nauczaniu języka polskiego jako obcego w Centrum Języka i Kultury Polskiej w Berdiańsku)*, „Poradnik Językowy”, 2019, nr 6(765), s. 19–28.
- SERETNY A., LIPIŃSKA E., *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków, Universitas, 2005.
- WODZICKI M., HERBIK-PISZCZAKO E., PICHOLA I. i in., *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce. Wyzwania i potencjał integracji*, [online], 2022, Monitor Deloitte, <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/pl/Documents/Reports/pl-Uchodzcy-z-Ukrainy-w-Polsce-Report.pdf>, [dostęp: 02.03.2023].
- ZARZYCKA G., *Dialog międzykulturowy. Teoria i opis komunikowania się cudzoziemców przyśwajających język polski*, Łódź, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2000.
- ZYMNIŃ A., KOWALSKI M., KARASIŃSKA A. i in., *Uchodźcy z Ukrainy w Polsce*, [online], 2022, Platforma Migracyjna EWL. Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, <https://studium.uw.edu.pl/wp-content/uploads/2022/04/ewl-raport-11-04-22-Media-FINAL.pdf>, [dostęp: 02.03.2023].

Teaching Polish as a foreign language to war refugees from Ukraine in the light of survey results

Abstract: The article concerns the motivation and attitude of students and the effects of Polish as a foreign language courses conducted for refugees from Ukraine at the University of Szczecin after February 24, 2022. The results of the survey conducted on a group of 257 respondents indicate that students have a strong and diverse motivation to learn Polish. Students treated the courses as an essential element of learning. Still, at the same time, over 75% of participants indicated that the way to master the language effectively is to use Polish in every situation. Nearly half considered it essential to master the grammar of the Polish language. Students indicated the most difficult elements of learning Polish: writing, pronunciation of specific words and speaking in general. The skills requiring only passive language knowledge caused minor problems. The results indicate that organizing Polish language courses for refugees is extremely necessary. Students learn the language and gain confidence in using it in everyday situations.

Keywords: second language teaching, foreign language teaching, Polish language, Slavic languages, quantitative research

